
БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВОТА

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Боряна Христова
за конкурса за заемане на академичната длъжност „професор” по
професионално направление 8.1-Теория на изкуствата, обявен в ДВ, бр. 79
от 07.10. 2016 г.

Данни за кандидата

Доцент д-р Елисавета Владимирова Мусакова е единствен кандидат в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор” за нуждите на Института за изследване на изкуствата при БАН. Тя е отдавна изграден съвременен учен с национална и международна известност, поради което още в началото на рецензията си заявявам подкрепата си за тази кандидатура.

Доц. Мусакова завършва висшето си образование във Висшия институт за изобразителни изкуства „Николай Павлович“ през 1982 г. и още по време на следването си се насочва към работа с украсата на ръкописните книги и с изкуството на Първата българска държава. През 1984 г. става редовен докторант на Института за изследване на изкуствата /тогава Институт по изкуствознание/ и по-късно, през 1989 г. защитава успешно дисертация на тема „Промени в семантиката на някои мотиви в изкуството на Първата Българска държава / от езичество към християнство/“. Важно значение за формирането ѝ като изследовател е получаването по-късно на стипендия от Изследователския център „Алети“ към Папския институт за Изтока, защото това ѝ дава възможност да работи върху старобългарски и гръцки ръкописи от Ватиканската библиотека и библиотеката на манастира Гротаферата. Следват още специализации в Будапеща, в Университета на Източна Англия, в Баварската национална библиотека и др., които водят до повишаването на квалификацията ѝ и до установяване на полезни научни контакти. Тя участва успешно и в няколко проекти и програми, свързани с българското и световното ръкописно наследство.

За повече от двадесет години, от 1996 г., Е. Мусакова свързва професионалния си път с Националната библиотека „Св. Св. Кирил Методий“, като от 1998 до 2015 г. е завеждащ отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ – един от най-важните отдели на библиотеката. Това е и най-продуктивният период за доц. Мусакова, тъй като непосредствената работа с изворите ѝ дава множество идеи за научни проекти, които намират израз в редица статии и доклади на международни научни конференции и симпозиуми.

Научни приноси на кандидата

Особено приносен характер има обобщаващата ѝ книга „Писмо и писачи в българските ръкописи до края на XVII век“, където за първи път е направен сериозен анализ на видовете и типове българско кирилско писмо в ръкописната книжнина от най-ранните запазени писмени паметници до последния разцвет на ръкописната книга през седемнадесетото столетие. Специално внимание тук следва да се отдели на разделите за търновските сткриптории /Кирилицата в нейния търновски период/ и описанието на новия калиграфски литургически устав, както и на характеристиката на Софийския книжовен център в един дълъг период от време – от X до XVI век. Е. Мусакова има специален принос в атрибуирането на редица неизвестни доскоро кописти от тези векове. Съвсем справедливо авторката отбелязва, че с книгата си запълва една „все по-остро усещана празнота в българската палеография“. Независимо от факта, че книгата е предназначена за учебно пособие, тя е много повече от това – един полезен палеографски наръчник в помощ на различни изследователи на старата ни книжнина. Книгата е богато илюстрирана със снимки от знакови български писмени паметници, което спомага за по –лесното възприемане на представените анализи.

За мене най-съществените приноси на доц. Мусакова са в подробните описи на славянски ръкописи, в които е подготвила частите за ръкописната украса и за художествените подвързии на книгите. Невероятен е усетът ѝ към цялото и към детайла. От няколко инициала, някога определяни набързо от нас в каталожните описания като „геометрично-растителни“, тя може да направи цяла студия, която помага не само за изясняване на различните школи и стилове, но и за датировката и атрибуцията на паметниците. Надявам се, че ще съучее да подготви свои ученици и последователи, защото толкова много познание и творчество не бива да останат недостъпни за следващите поколения. Тук специално ще си позволя да цитирам Описа на славянските ръкописи в Църковния историко-архивен институт, независимо от факта, че там сме съавторки, тъй като частите, разкриващи украсата, подвързията, а нерядко и особеностите на писмото, принадлежат само на Е. Мусакова.

От представените от кандидатката статии специално внимание заслужават три групи – посветените на псалтирите /свързан с преписите на Псалтира бе и хабилизационният труд на Е. Мусакова/ ; свързаните с различните преписи на евангелията и онези, които съдържат наблюдения върху най-ранните запазени до днес български писмени паметници. Тук правя изричната уговорка, че предмет на рецензията са само ония студии и статии, които са публикувани след хабилизационното на доц. Мусакова.

От първата група ще спомена извънредно интересната *The illumination of Bulgarian Medieval Psalters / 11th – 17th Centuries/ as a Hypertext* ; Арабски препис на Псалтира от 16 век; „За един литургичен /или семантичен?/ маркер в Болонския псалтир“; „Марковският псалтир в Пловдивската народна библиотека“ и „ Още един фрагмент от Шопов-Карадимов псалтир“. Тези разработки, както и някои други, свързани с Песнивеца на цар Иван Александър например, разкриват много добре теориите на Е. Мусакова за моделите на графичното разпределяне на псалтирния текст и неговите маркировки /направено за първи път върху български материал/.

От статиите, посветени на ръкописната традиция, свързана с евангелския текст, си заслужава да се отбележат „Читателят и изследователят на Добрейшовото евангелие“; „Паметта на св. Димитър, отразена в графичната система и н текста на българските кратки изборни евангелия“; „Рилското евангелие от 1361 г.“; „Пшински или лесновски евангелия ?“; „Кюстендилското изборно евангелие“ и др., които показват голямо разнообразие на авторските търсения, обвързващо украсата и оформлението на този тип паметници със съдържанието и читателските рефлексии.

Най-старите български писмени паметници са предмет на доста проучвания на кандидатката като например „*Art and Doctrine in the first Bulgarian Kingdom*” ; „Ръкописи от Охрид в Софийската народна библиотека“, както и изследванията, свързани със Симеоновия изборник /сборник/, с Асеманиевото евангелие; с Клоцовия сборник, Зографското евангелие, Мариинското евангелие и с други известни паметници от X – XII век. За мене лично от особен интерес са публикациите, свързани със „змеелогията“ – „Йоан Кръстител побеждава змея“; „Геометрията и змеят“ и особено „*The dragon/snake motif in the illuminated old glagolitic manuscripts*”, които, колкото и странно да звучи на пръв поглед, са свързани с установяването на характера на книжнината от времето на трагическия цар Самуил – уникален опит в нашата медиевистика.

Много от публикациите на Е. Мусакова съдържат не толкова отговори, колкото задават въпроси и това е също така приносен момент на нейната научна продукция, защото подтиква към размисъл относно приетите истини или относно хипотези, които удобно от дълго време се считат за факти. Като въпроси са оформени даже заглавията на някои от

статииите ѝ като например “Sixteenth Century Scribes from Sofia?”; “Standardization of Terminology for cataloging Slavonic illuminated Manuscripts – a Crisis or a neglect?”; „Ръкопис 862 от Националната библиотека – още едно евангелие с изчезнали миниатюри?“ и др.

Заклучение:

Приносителите в научната продукция на доц. Д-р Елисавета Мусакова са многобройни и разнопосочни. В настоящата рецензия са изтъкнати само малка част от тях, още повече, че тук е обърнато внимание само на публикациите ѝ, свързани с ръкописното наследство. Независимо от това, всичко казано по-горе ми дава основание напълно убедено да препоръчам на Научното жури да ѝ присъди академичната длъжност „професор“.

28.02.2017 г.
София

Рецензент:

/проф. д.ф.н. Боряна Христова/